

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ספרים 544

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: אמונת חכמים

האלקים". אבל קודם לכן הוא נגלה רק למשה רבינו ושלה אותנו לגאול את ישראל, כי ההקדמה למתן תורה היא האמונה במשה רבינו. ומי שלא האמין בו לא זכה להיגאל.

הגמרא בפסחים (מב.) מביאה: "אמר רב יהודה: אשה לא תלוש אלא במים שלנו. דרשה רב מתנה בפפוניא, למחר אתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה."

בני המקום פשוט טעו וחשבו שרב מתנה התכוון למים שלו, ולכן באו עם דליים לקבל ממנו מים. אמר להם רב מתנה: התכוונתי למים "שלונו" - שלנו לילה ולא למים שלי בדוקא. עמדו מפרשי הגמ' ושאלו: מדוע מצא לנכון רב אשי מסדר הש"ס להביא את סיפור המעשה, כלום בגנות בני פפוניא התכוון.

שלשה תירוצים נפלאים נאמרו על קושיא זו. ה'שפת אמת' מתרץ: "ונראה לי - דבא ללמד דלפני עם הארץ צריכים לפרש ולא לומר בלשון סתום שיכולים לטעות". היינו, מורה הוראה צריך לדעת עד היכן יכולה הטעות להגיע, וידע עד כמה עליו לדקדק בדבריו.

האבני נזר למד מכאן רעיון מוסרי הנוגע לענייננו: עד היכן הגיע אמונתם ותמימותם של אותם בני פפוניא, הבה נתאר לעצמנו רב בזמנינו שיעמוד ויאמר שאין ללוש את המצות אלא דווקא במים שלו (רק ההכשר שלו טוב) כלום לא יעמוד אחד מבני הקהל ויאמר מדוע טובים יותר מימיו של הרב מהמים שלנו, וכלום עד בואו של הרב לא אפינו מצות, במקרה הטוב תסתיים אותה דרשה בתגרה מילולית.

רצה רב אשי לקבוע בש"ס את גודל אמונת החכמים שהיתה להם, כדי ללמדנו כיצד עלינו לנהוג.

בזה נבוא ונבאר את מאמר האגדה: "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית."

כל אותם תנאים קדושים היו אבות בתי הדין בעירם, כפי שאומרת הגמרא (סנהדרין לב:): תנו רבנן: צדק צדק תרדף, הלך אחר חכמים לשיבה: אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן

לאחר קריעת ים סוף מסכמת התורה: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ (שמות י"ד ל"א). הרי לנו כי בקריעת ים סוף עם ישראל הגיעו לאמונה, לא רק בבורא עולם, אלא גם במשה עבדו.

אמונה זו מקבלת חיזוק נוסף בעקבות מעמד הר סיני כאשר הקב"ה מביטח: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בְּאֵלַיִךְ בְּעַבְדְּךָ וְעַבְדֶּיךָ וְעַבְדֵי הָעָם בְּדַבְּרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ וַיֹּאמְרוּ לְעוֹלָם" (שמות י"ט, ט). מפרש רש"י: "וגם בך - גם בנביאים הבאים אחריו". הרי לפנינו כי מטרה מיוחדת במעמד זה לביסוס וחינוך אמונת ישראל בנביאיו וחכמיו.

כי אמונת חכמים היא היסוד למתן התורה, שהרי אין קיומה של תורה שבכתב אלא על ידי תורה שבע"פ, ותורה שבע"פ מתקיימת באומה אך ורק על-ידי סמכותם הבלתי מעורערת של חכמי ישראל, נוחלי התורה, מפרשיה, ומתקני תקנותיה וסייגיה. באה על-כן מצוה מפורשת בתורה: "לא תסור מכל הדבר אשר יגידו לך, ימין ושמאל" (דברים י"ז), "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין" (רש"י שם).

הגמרא במסכת שבת (לא.) מביאה, מעשה בגוי אשר בא להתגייר לפני הלל ושמאי. שאל הגוי: כמה תורות יש לכם, אמרו לו: שתים, בכתב ובע"פ. אמר הגר: שבכתב אני מאמין שבע"פ איני מאמין, גירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. שמאי גער בו אבל הלל הסכים לגיירו. יום ראשון למדו א' ב' ג' ד' וכו'. עד שלמדו את כל האותיות. ליום מחר הפך סדרם: ת'. ש'. ר'. ק'. וכו'.

אמר לו הגר: רבי והלא אתמול לא אמרת לי רק אלא כסדרם א' ב' ג' ואיך אומר אתה היום ת' ש' ר' ק'? אמר לו הלל: ואתמול לא עלי סמכת? ואם רציתי לרמותך הייתי מלמדך אתמול כסדר תשר"ק והייתי אומר לך כי כך סדרם של אותיות, אם-כן גם היום תסמוך עלי שכך צריך להיות כסדרם ושלא כסדרם. ומתוך כך נתקרב הגר תחת כנפי השכינה.

ויש לומר, כי מהותו של חג הפסח כהקדמה למתן תורה, להביא את עם ישראל לאמונת חכמים, לכן הקב"ה לא נגלה לכל עם ישראל אלא רק במתן תורה, "אתה הראת לדעת כי ה' הוא

זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנה, אחר רבי עקיבא לבני ברק". ועל כן תמוה הוא, שעזבו את עירם ואת קהילתם בליל הסדר.

יש לומר, כיון שמהותו של חג הפסח הוא כהקדמה למתן תורה, ובא לחנך את הביטול אל התלמיד חכם, לכן בחרו ללכת אל רבי עקיבא אשר הוא בעל הדרשה: "את ה' אלקיך תירא" - לרבות תלמיד חכמים (בבא קמא מא.).

עוד יבואר בזה, הגמרא במסכת מגילה (טו.) דורשת: "ויעבור מרדכי" אמר רב, שהעביר יום ראשון של פסח בתענית. ולכאורה מדוע הוצרך מרדכי לבטל את מצוות הפסח, וכי לא יכול היה להמתין עם התענית עד לאחר החג?

אלא, חסרונם של כלל ישראל היה שלא שמעו בקולו של מרדכי שהזהירם שלא יהנו מסעודתו של אותו רשע, והלכו והשתתפו בסעודה. נמצא כי חסר להם במהותו של חג הפסח המחנך להתבטל אל גדולי ישראל. לכן "ויעבור מרדכי".

אולם אחר שחזרו ממעשיהם והתבטלו אל דעתו של מרדכי, זכו לנס ואף מגודל הנס "הדור קבלוה מחדש".

כמובא בגמרא (שבת פח:): "ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב (אסתר ט') קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר."

ופירש רש"י: "מודעא רבה - שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם - יש להם תשובה, שקבלוה באונס."

המפרשים (תוספות על אתר, ועוד) עמדו על השאלה מדוע היה צריך לכפות עליהם לקבל את התורה, הרי הם קבלו אותה עליהם ברצון, ואמרו על כך "נעשה ונשמע", אמירה שמתאימה למלאכי השרת, ועל כך זכו לשני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, ולשם מה היה צורך לכפות עליהם?

אלא אומר המדרש תנחומא בפרשת נח, שהקבלה היתה על תורה שבכתב והכפייה היתה על התורה שבעל פה. נמצא כי "הדור קבלוה בימי אחשוורוש", הוא התורה שבעל פה - ההתבטלות אל גדולי ישראל

בסוף ימיו של הגאון רבי משה פיינשטיין ע"ה, באו אליו רב מדרום אפריקה יחד עם אישה שדרה שם, ובפיהם סיפור משונה שביקשו אודותיו את הכרעתו ההלכתית.

לדבריהם, האישה הותרה מעגינותה לאחר השואה ע"י רב נודע, היא נישאה בשנית וכשעמדה להשיא את ילדיה, פגשה לפתע את בעלה הראשון ממנו הותרה. האישה הגיעה לרבי משה נסערת ביותר כדי שידון בעניינה.

רבי משה ביקש שהאישה בעצמה תספר את הסיפור כולו כפי שהיה בזמנו. היא סיפרה כיצד העלתה את פרשת עגינותה אחרי המלחמה בפני רב ידוע ממחנות העקורים. הרב הסתמך על עדויות והוכחות שהיו בידו באותה עת לפטירת הבעל, ולכן פסק לשחרר אותה מכבלי עגינותה, והפקיד בידה מסמך המתיר לה להינשא כדת וכדין, אך לדבריה המסמך אבד בתוהו ובוהו ששרר

אז באירופה לאחר המלחמה. היא הוסיפה ותיארה, שאותו רב הלך לעולמו זמן קצר לאחר שהתירה.

כשסיימה האישה לספר את סיפורה, ביקש רבי משה שתשוב ותספר את הסיפור כלשונו שוב בשנית, וכך עשתה. אחר כך ביקש לחזור עליו בפעם השלישית, והיא עשתה כבקשתו. הנוכחים התפלאו כיצד לא חס מרן על האישה האומללה שבאה במצוקה קשה, ומבקש ממנה לחזור על סיפורה שוב ושוב בצורה שכזאת.

לפתע התרומם רבי משה רכן מעל שולחנו ואמר לאישה כשכולו מלא רטט והתרגשות: 'לא יתכן הדבר, אני הכרתי את הרב אודותיו את מדברת. הוא היה גאון וצדיק, אני אינני מגיע לקרסוליו בידיעותיו בתורה. אני התרתי למעלה מאלפיים עגונות, ומעולם לא קרתה לי טעות שכזאת שהבעל הראשון הופיע לפתע לאחר מעשה, ואילו את מספרת שתקלה כזו קרתה לצדיק הנודע ההוא, זה בלתי אפשרי, לא יתכן שיארע כן'.

הנוכחים בחדר באותה שעה נדהמו מאופן תגובתו של רבי משה, הוא שהיה ידוע ביחסו הרך והרחום לכל אחד ואחד, ולפתע מדבר בכזו תקיפות לאישה במצוקה... אך לא עברו דקות מועטות והאישה פרצה בבכי והודתה שסיפורה בדוי, והיא אכן הטעתה את הרב בסיפורה. לדבריה, בזמנו הייתה בטוחה שבעלה נספה, וכאשר שמעה שרב נכבד ביותר בתקופתה הלך לבית עולמו, החליטה לבדות את הסיפור מליבה כדי להשתחרר מכבלי עגינותה.

מסופר, שכשנפטר השפת אמת רצו למנות את הבן הבכור לרבי במקומו, והוא לא רצה, כיון שטען שהוא עדיין לא מתאים, אך החסידים לא ויתרו, ובפעם שהוא סעד את הסעודה שלו בליל שבת נכנסו כמה חסידים ונעמדו ליד הקיר ועשו כמין "טיש" קטן, כנהוג אצל האדמורי"ם, והוא לא הוציא אותם החוצה והדבר תורה הראשון שלו בתור אדמו"ר בעל האמרי אמת מגור, הביא את המדרש, שבני ישראל הולכים בדרך כשיוצאים ממצרים והקב"ה אומר להם תשובו בחזרה לכיוון פי החירות. ואז הם אומרים, אין לנו אלא דברי בן עמרם - ושאל האמרי אמת: אני לא מבין, הלא היה ענן ומלאך שהיה מדריךכם, וכי היתה להם ברירה לא לחזור כפי מה שהוא מורה?! אלא בודאי צריך לומר, שזה היה באופן שהענן המשיך ישר, המלאך המשיך ישר, וכולם ממשיכים ישר, ומשה רבינו אומר להם, תלכו אחורה. ועל זה אמרו בני ישראל: אין לנו אלא דברי בן עמרם - זה נקרא אמונת חכמים שאמרו כך לנהוג, ואף שהמלאך הולך לשם, אין זה משנה, זה היה הדבר תורה הראשון שהוא אמר.